

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ALGI YÖNETİMİ ARACI: PROPAGANDA SİNEMASI

Öğr.Gör. Laçın AKYIL*

Özet

Propaganda, kamuoyunu etkilemek ve bir konudaki fikri belirlemek amacıyla bir grubun farklı araçlar kullanması olarak tanımlanmaktadır. Sinema ise tarih boyunca devletlerin kendi halklarını belli fikirler doğrultusunda etkilemek amacıyla kullanılmış bir araç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sinema, kitlelere ulaşmada avantaja sahip olmasının yanı sıra eğlence sunma özelliği ile de fikirleri, ideolojileri kişilere benimsetmek açısından önemli bir etkiye sahiptir. Propagandanın sinemayı bir araç olarak kullanması 1900'li yıllarda başlasa da sinemanın propaganda amacıyla en yoğun şekilde kullanımı I. Dünya Savaşı'ndan itibaren olmuştur. O dönemde okuma yazma oranının çok düşük olması da propaganda araçları içerisinde sinemanın propaganda amacıyla kullanılabilirliğini arttırmıştır. Sinema, savaş dönemlerinde halkı bilgilendirmek, halkı günlük sıkıntılarından uzaklaştırmak, devletlerin işgal ettiği toprakları halkın gözünde meşru kılmak amacıyla kullanılmıştır.

Devletlerarası ilişkilerde önemli bir rol oynayan propaganda sineması, Sovyet ve Nazi sinemasında işlenen konuların belirleyicisi savaşlarken, Üçüncü Sinemada ise Latin Amerika veya Afrika ülkelerindeki devrimci, sömürge karşıtı hareketler belirleyicidir. Günümüzde Nazi Sineması, Sovyet Sineması ve Üçüncü Sinema güncelliğini yitirmiş olmasına rağmen Hollywood Sineması Amerikan kültürünü tüm dünyaya duyurmaya devam etmektedir. Bu makalede dünya propaganda sineması tarihine damga vurmuş olan ve çeşitli dönemlerde çeşitli kıtalarda ortaya çıkan sinemaların uluslararası ilişkilerde belirleyici bir rol oynadığının önemi üzerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda Sineması, Nazi Sineması, Sovyet Sineması, Hollywood Sineması, Üçüncü Sinema.

INSTRUMENT OF IMPRESSION MANAGEMENT IN INTERNATIONAL RELATIONS: PROPAGANDA CINEMA

Abstract

Propaganda is defined as the use of different tools by a group in order to influence public opinion and identify a concept. Cinema, on the other hand, emerges as a tool used by states to influence their own peoples in the direction of certain ideas. Because cinema has a great advantage in reaching massive masses, it also has an important influence in terms of adopting ideas, ideologies and people with the ability to offer entertainment. Cinema is an economic production and is also defined as cinema, political and economic production process. Propaganda's use of cinema as a tool began in the 1900's, but the most intense use of the cinema for propaganda has been from the First World War. At that time, the literacy rate was so low that it increased the usability of the cinema as propaganda tool in propaganda vehicles. Cinema was used to inform the people during the war periods, to remove the

* *Istanbul Arel Üniversitesi, lacinakyil@arel.edu.tr*

people from their daily troubles and to legitimize the lands occupied by the states in the eyes of the people.

The propaganda cinema, which plays an important role in interstate relations, determines the determinants of the issues in Soviet and Nazi cinema, while in the Third Cinema revolutionary anti-colonial movements in Latin America or African countries are determinant. Despite the fact that Nazi Cinema, Soviet Cinema and the Third Cinema have lost the update today, Hollywood Cinema continues to announce American culture to the whole world. This article will highlight the importance of cinemas which played a dominant role in international relations, which marked the history of world propaganda cinema.

Key Words: Propaganda Cinema, Nazi Cinema, Soviet Cinema, Hollywood Cinema, Third Cinema.

Giriş

Propaganda, başkası tarafından inandırıcı amaçlarla harekete geçme sürecidir. Dolayısıyla iletişim faaliyetlerinde mesajların iletimi için sıklıkla propagandadan faydalanılmaktadır. Bir başka deyişle toplumu belirli açılardan etkileme, onlara belirli bir fikri benimsetme amacına yönelik eylemler olarak tanımlanmaktadır (Armağan, 1999, s.418). Fikir ve değerlerin insandan insana veya insandan gruba iletimini sağlamaktır (Taylor, 1998, s.7). Geçmişte ve günümüzde hemen hemen bütün devletler propagandadan faydalanmıştır. Örneğin, Sovyetler Birliği kuruluş döneminde Lenin ve Troçki “ayaklanma” ile propaganda kavramlarını birlikte kullanarak Çarlık ordusu ve yönetimini bozguna uğratmış ve 1917 yılında Bolşevik Devrimi’ni gerçekleştirmiştir (Akgün, 2003, s.54). Sovyet yöneticileri, amaçlarına ulaşmak için kitlesel siyasal eğilimi de kapsayan etkin bir propaganda mekanizması oluşturmuştur. Öyle ki devrim sonrası iktidarı, tüm yurda benimsetmek amacıyla her çeşit propaganda tekniğine başvurulmuştur. Böylece propaganda; yazıdan sanata, sanayiden ve tarıma kadar her alana ulaşmıştır.

Propagandanın özgün bir biçimde kullanılması ilk olarak 17. yüzyılda Papa XV. Gregorius’un Protestan reformunun aykırı düşüncelerini yok etmek amacıyla bir misyoner örgüte vermiş olduğu isimle gerçekleşmiştir (Akarcılı, 2003, s.2). Propaganda çeşitli dönemlerde çeşitli şekilde anlamlandırılmıştır. Örneğin 18. ve 19. yüzyıllarda propaganda kelimesi, siyasi fikirlerin, dinsel inançların yayılması anlamında kullanılmıştır. I. Dünya Savaşı’ndan itibaren propagandanın yerine “bilgi servisleri” veya “kamu eğitimi” gibi kavramlar kullanılmıştır. Bolşevikler ise propaganda yerine “çalkalanma” kavramını kullanmayı tercih etmişler, parti-halk ilişkilerinde ise propaganda kavramından faydalanmışlardır. Sonuç itibarıyla “Propaganda başlangıçta herhangi bir doktrini yaymak için kurulan örgütleri ifade etmek amacıyla kullanılırken, zamanla doktrinin kendisini ifade etmek için kullanılmaya başlanmış, daha sonra ise doktrini yaymak için kullanılan teknikleri ifade etmekte kullanılmaya başlanmıştır.” (Gürgen, 1990, s.136).

Propaganda Sineması

Sinema, propaganda amacıyla ilk kez 1898 yılında Amerika ve İspanya arasındaki savaşta kullanılmıştır. Amerika’dan Küba’ya giden Amerikalı askerler burada birer dakikalık filmler çekmiştir. Amaç; Kübalılara, Küba’nın geri kalmışlığının sebebinin İspanya kaynaklı olduğunu göstermektir. Böylece Amerika, yapmış olduğu müdahaleyi halkın gözünde meşru hale getirmiştir. 1899 yılında Büyük Britanya ve Güney Afrika arasındaki savaşta da sinema, propaganda amaçlı

olarak kullanılmıştır. Filmde Britanya ordusunun ne kadar kahraman olduğu anlatılmıştır. Amaç; halkın savaş için desteğini almaktır. 1898 ve 1899 yıllarında siyasi amaçlarla yapılan propaganda filmlerinde savaşın karanlık yüzüne dair görüntüler yer almamaktadır, filmlerde kahramanlık vurgusu yapılmaktadır.

I. Dünya Savaşı, sinemanın propaganda amaçlı kullanılmasının dönüm noktasıdır. Bu dönemde hemen hemen her ülke (özellikle Almanya, Britanya ve Fransa) propaganda amacıyla sinemadan oldukça fazla faydalanmıştır (Thomen, 2017). I. Dünya Savaşı “British Board of Film Censors” un önemli rol oynamasında büyük katkıda bulunmuştur. 1912 yılında kurulan kurumun amacı ülke çapındaki ayrı düzenlemelere karşı örgütlenmektir (Shaw, 2001, s.13). Fransa ve Almanya’da ise askeri birimlerin içerisine askeri operasyonlara arşiv hazırlamak amacıyla sinema bölümü kurulmuştur. 1916 yılındaki Somme Savaşı’na Fransa kameramanlarını göndermiş ve çekmiş oldukları filmlerde Fransa’nın ne kadar başarılı olduğu halka gösterilmiştir. 1920 ve 1930 yılları arasında Fransa’da eğitici filmlerin yer aldığı eğitici sinema ön plana çıkmıştır. Eğitici sinema toplumun bilinçlenmesini sağlamak amacıyla hijyen, sağlık, eğitim gibi birçok konuyu kapsayan filmleri oluşturmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonra önemi artan eğitici sinema orduda önemli bir yer edinmiştir. (Yakar, 2013, s.24). Eğitici sinemanın popülerliğinin artmasıyla beraber Fransa’da Sömürge Bakanlığı, Tarım Bakanlığı gibi yerlerde sinema bölümleri kurulmuştur. II. Dünya Savaşı esnasında çekilen filmler ise genel itibariyle şu amaçları içermektedir: Ordu için motivasyon sağlamak, halkla savaş ile ilgili bilgi vermek, diğer ülkelerin mevcut durumlarını halka bilgilendirmek (Gereci, 1997, s.37). Totaliter rejime sahip olan ülkeler genellikle propagandayı en iyi yorumlayan ülkeler olmuştur. Bunların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Nazi Almanyası gelmektedir (Camankulova, 2013, s.104). Bu ülkeler yaptıkları filmlerle halkın algısını yöneterek yapmış oldukları savaşların meşru olduğunu halka göstermek istemiştir.

Sovyet Sineması’nda Propaganda

1924-1930 yılları arasında sinema, tıpkı Fransa’da olduğu gibi Sovyetler Birliği’nde de etkin bir şekilde kullanılmış ve bu dönem “Altın Çağ” olarak adlandırılmıştır (Gillespie, 2013, s.1). Sovyet sınırlarının çok geniş olmasının halkın sinemaya ulaşmasında zorluk çıkardığı gerekçesiyle 1918 yılından itibaren “Ajit” ya da “Ajitasyon” adı verilen trenlerle sinemanın halkla buluşması sağlanmıştır (Abiser, 2003, s.212-213). Ajit trenler, farklı farklı şehirlere, köylere, kasabalara giderek devrim fikrini halka yayma görevini üstlenmiştir. Bu trenlerde gösterilen filmler, halkın eğitim seviyesinin düşük olması sebebiyle onların rahatlıkla anlayabileceği kısa filmlerdir.

Bolşevikler, sinemanın toplumun her kesimine hitap etmesi, dinamik olması ve ülke rejimine bir modernlik sunması nedeniyle sinemadan oldukça faydalanmıştır (İnceoğlu, 2013, s.28). Sovyet Sineması’nda 1919-1921 yılları arasında kaliteli filmler yok denecek kadar az olmakla beraber 1921 yılından itibaren daha kaliteli filmler üretilmeye başlanmıştır. 1922 yılında kurulan “Goskino” adlı sinema örgütü sinemayı kontrol etmek amaçlı oluşturulmuş olsa da yeterli etkiyi sağlayamadığı için kapatılmış ve yerine 1924 yılında ülkenin film üretimini arttırmak amacıyla “Sovkino” kurulmuştur (Lawton, 1992, s.9). Sovkino, amacına ulaşmış ve bu dönemde tarihe damga vuran filmler üretilmiştir (Taylor, 1979, s.87). Şüphesiz ki bu filmlerden en önemlisi 1925 yılında gösterime giren “Potemkin Zırhlısı” adlı sessiz filmidir. Film, gemideki denizcilerin Çar’a karşı ayaklanmasını anlatmaktadır. Filmin yönetmeni Sergey Aizenştayn (Eisenstein)’ın filmlerinin aşırı entelektüel ve avangart filmler olduğu için halk tarafından anlaşılmadığı ifade edilmiş ve yönetmenin çalışmaları durdurulmuştur. Aizenştayn’ın yönetmen kimliğinin yanı sıra çeşitli dillere çevrilen birçok makalesi de bulunmaktadır

(Vincenti, 2008, s.18). Filmin bu kadar etkili olmasının sebebi, film tiplerinin evrensel olmasının yanı sıra ezen ve ezilen arasındaki ilişkinin seyirciye güzel bir şekilde yansıtmasıdır (Youngblood, 1991, 46). Film, 1958 senesinde Brüksel Evrensel ve Uluslararası Sergisi'nin jüri üyeleri tarafından bütün zamanların en iyi filmi seçilmiştir (Schnitzer ve Martin, 2003, s.54-55).

Sovyet Sineması'nın temel özellikleri:

Filmlerde işçi sınıfı ön plandadır.

Lider üzerinden bir anlatım yerine kitle üzerinden bir anlatım vardır.

Hikayeler zıt kutuplar üzerinden anlatılmaktadır.

Filmde olumsuz tipler genellikle burjuva sınıfı üzerinden tasvir edilmektedir.

Mücadeleleri her zaman iyiler kazanmaktadır.

Irka ve millete herhangi bir gönderme yapılmamaktadır.

Yoğun sansür içermektedir (Kırık, 2014, s.361).

1930'lu yıllarda dünyadaki politik oluşumlar ile birlikte Sovyet Sineması'nın gücü azalmaya başlamıştır. Özellikle bu dönemde yapılan -sanatsal bakımdan zengin ancak halk tarafından çekici olmayan- filmler Sovyet Sineması'nın Altın Çağı'nın sona ermesinin habercisi olmuştur. Sesli filmlerin yüksek maliyetli olmasından dolayı Sovyet Sineması'nın büyük bir çoğunluğunu sessiz filmler oluşturmuştur. Ülkede artan sansür uygulamaları ile yabancı filmlerin ülkeye girişinde büyük bir azalma olmuş ve yerli yapım film sayısında da büyük bir düşüş yaşanmış, bütün bu gelişmeler neticesinde Sovyet Sineması büyük bir düşüş göstermiştir (Kenez, 2003, s.446).

Nazi Sineması'nda Propaganda

Almanlar, I. Dünya Savaşı'nın yenilgisini, sinemayı etkili bir biçimde kullanmamakla ilişkilendirerek sinema çalışmalarına ağırlık vermişlerdir (Altun, 2015, s.26). Hatta Naziler için propaganda bir savaş aracı olarak tanımlanmıştır (Doob, çev. Oskay, 1968, s.339). 1917 yılında film üretmek amacıyla UFA kurulmuştur (Rentschler, 1997, s.78). UFA, Nazilerin iktidara gelmesinden sonra Alman politikacı Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels tarafından kontrol altına alınmıştır (Vaget, 2015, s.39). 1920'li yılların ortasından itibaren halkı savaş sonrası psikolojisinden uzaklaştırmak amacıyla "dağ filmleri" çekilmeye başlanmıştır. Dağ filmlerinin yanı sıra "haber filmler" de Alman sinemasında önemli bir yer edinmiştir. Haber filmler, o dönemde meydana gelen siyasi olayları halka aktarmak amacıyla hazırlanmıştır. Haberler, belgesel tarzında hazırlanmıştır. Bu dönemde televizyon olmadığı için halkı bilgilendirmek amacıyla bu tarz filmler çekilmiş; ancak propaganda daha çok haber filmler üzerinden gerçekleşmiştir.

Naziler, iktidara gelmeden önce parti içinde bir sinema örgütü kurmuş ve ilk filmleri ise Nürnberg'de yapılan parti kongresinin çekimleri olmuştur. 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı kurularak başına Goebbels getirilmiştir (Ascheid, 2003, s.14). Reich Kültür Odası kurulmuş ve bu odaya bağlı bir sinema odası oluşturulmuştur. Film sektöründe çalışabilmek için bu odaya üye olmak zorunlu olmakla birlikte üye olabilmek için ari irka mensup olmak gereklidir. Propagandayı en yoğun kullanan isimlerden biri olan Hitler, bir propaganda aracı olarak en çok radyo ve sinemadan faydalanmıştır. Hitler'in sinemadan faydalanmasının sebebi sinemanın kitleler üzerindeki etkisinin diğer kitle iletişim araçlarına oranla daha büyük olmasının

bilincinde olmasıdır. Sinema, tarih boyunca insana özgü dünyaları yansıtmada en üstün anlatım aracı olmuştur. Joseph Goebbels, sinemanın insanların düşünce ve inançlarında önemli bir etkiye sahip olduğunun bilincindeydi. Bundan dolayı sinema endüstrisini, devletin denetimine alarak propaganda filmleri hazırlatmıştır (Welch, 2001, s.1-2).

16 Şubat 1934 tarihli Reich Sinema Kuralları ile Almanya’da sansür yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (O’Brien, 2004, s.7). 1933 yılından itibaren çekilen filmler, öncelik politik olmayan filmler olmuştur. Bu filmlerde iyi bir komünist ya da iyi bir Yahudi tiplmesi yer almamaktadır. Nazi propaganda filmlerinde Yönetmen Leni Riefenstahl’ın önemli bir yeri bulunmaktadır. Riefenstahl’ın en önemli filmlerinden biri “Olimpia” adlı belgeseldir. Bu film, 1936 yılında Berlin’de yapılan olimpiyatların çekimidir (Jamankulova, 2008, s.36). Filmde o zamana kadar kullanılmayan teknikler kullanılmış ve film, en iyi spor belgeseli seçilmiştir. Yönetmen bu filmde Alman atletlerin uçarmışçasına gösterimi nedeniyle propaganda yapmış olduğu gerekçesiyle suçlanmıştır (otokisinema.com). Ancak bazı görüşler bu filmin propaganda filmi olmadığını şu gerekçelerle ifade etmiştir: Filmde sportif müsabakalar tarafsız bir biçimde sunulmuştur. Filmde sadece Almanların madalya kazandığı törenler gösterilmemiştir. Filmde Alman olmayan diğer insanların da görüntülerine yer verilmiştir. Film, “1937-1938 Ulusal Film Ödülü, 1938 Venedik Uluslararası Film Festivali Altın Aslan Ödülü, 1938 İsveç Polar Ödülü, 1938 Yunan Spor Ödülü, 1939 Olimpiyat Komitesi Altın Olimpiyat Madalyası, 1948 Lozan Uluslararası Film Festivali Olimpiyat Ödülü” kazanmıştır (Jamankulova, 2008, s.47). Riefenstahl’ın Nazi Almanyası için hazırlanmış olduğu üç film daha bulunmaktadır. Bu filmler, “İmanın Zaferi”, “İradenin Zaferi” ve “Özgürlük Günü” adlı filmlerdir. “Özgürlük Günü” adlı filmde, film Nazi ordusunun disiplini ve ne kadar güçlü olduğu anlatılmaktadır. “İmanın Zaferi” adlı filmde ise Nürnberg’de gerçekleşen parti görüntülerine yer verilmektedir. “İradenin Zaferi” adlı film ise bir kongre çekiminden meydana gelmektedir. Filmin çekiminde hareketli kameralar kullanılmıştır (Altun, 2015, s.29). Bu filmde Hitler ve halk olmak üzere iki temel aktör üzerinden anlatım gerçekleşmiştir. “İradenin Zaferi” filmi en ileri teknolojik olanaklardan faydalanılarak çekilmiştir. Filmde bireyler tam anlamıyla kitlesel bir biçimde izleyiciye aktarılmıştır (Koç, 2000, s.114).

Nazi propagandasında iki önemli isim bulunmaktadır. Bunlardan biri Hitler, diğeri ise Goebbels’tir (Domenach, 1969, s.41). Hitler, sinemanın resimden daha güçlü bir propaganda aracı olduğunu düşünmüştür (Demirci, 2012, s.60; Ayçe, 2016, s.78). Kaleme aldığı “Kavgam” adlı kitabının 6. Kısımında Almanya’nın I. Dünya Savaşı’nda yeterli derecede propaganda yapmadığı için yenilmesinden bahsetmiştir. 17. Kısımda ise Nazizm içerisinde propagandanın nasıl yapılması gerektiğinden bahsetmektedir. Buna göre bir propaganda sinemasında olması gereken özellikler şu şekilde tanımlanmıştır: Dikkat çekmeli, halka yönelik olmalı, önemli mesajlar sıklıkla tekrarlanmalıdır. Nazi propagandasının diğeri önemli ismi ise Goebbels’tir. Goebbels, Nazilerin dışarıya açılan yüzünü düzenleyen kişidir. Kısaca Nazi imajını yaratan Hitler, bunu aktaran ise Goebbels’tir. Goebbels’e göre propagandanın hedef kitlesi eğitimsiz kişiler olmalıdır. Çünkü eğitimsiz kişiler kolay yönlendirilebilir ve kolay isyan ettirilebilir.

Üçüncü Sinema’da Propaganda

Üçüncü Sinema her ne kadar Üçüncü Dünya ile ilişkilendirilse de sadece Üçüncü Dünya ile özdeşleştirilmemelidir (Biryıldız ve Erus, 2007, s.19-49). Savaş sonrası dönemde Üçüncü Dünya ülkeleri birbirinden farklı seviyelerde ekonomik gelişmeler göstermiştir. Hindistan, Brezilya, Meksika gibi ülkeler ekonomik açıdan ivme kazanırken, Afrika ülkeleri endüstrileşmemiştir. Ekonomik gelişme gösteren ülkelerde yerli film endüstrileri de gelişmiştir. (Armes, 2011, s.207). Dolayısıyla

her Üçüncü Dünya ülkesi, Üçüncü Sinema'yı oluşturmadığı için Üçüncü Dünya ve Üçüncü Sinema kavramları aynı anlamları taşımamaktadır.

Soğuk Savaş döneminde dünya iki kutuplu hale dönüşmüştür. Bu kutuplardan biri Amerika Birleşik Devletleri (ABD), diğeri ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'dir. Her iki kutuptan bağımsız olmak isteyenler ise Üçüncü Dünya'yı oluşturmuştur. Üçüncü Dünya kavramı ilk olarak 1952 yılında Alfred Sauvy tarafından kullanılmıştır (binanet.org). Bu kavram içinde yer alan ülkeler kaynağı bol; ancak ekonomik açıdan fakir ülkelerdir. Üçüncü Dünya ülkelerinin tanımlanmasında az gelişmiş, gelişmekte olan ya da geri bırakılmış terimlerinden faydalanılmıştır. (Odabaş, 2013, s.11).

Üçüncü Sinema'yı tanımlamadan önce Birinci ve İkinci Sinema'dan kısaca bahsetmek gerekmektedir. Birinci Sinema, Hollywood sinemasıdır. İzleyici, pasif tüketici olarak görür. Büyük prodüksiyonları ve büyük bütçeleri vardır. İkinci Sinema ise Avrupa, bir diğeri adıyla Auteur sinemasıdır. Yönetmenin karakteristiğini yansıtan filmlerin yer aldığı sinemadır. Üçüncü Sinema ise, üretimin ve dağıtımın yarı gizli yapılması gerektiğini belirten bir film üretim şeklidir. Toplumda meydana gelen oluşumları, tarihi ve dünyanın genel işleyişini ele alarak üretim yapmaktadır. Kurucuları Solanas ve Getino'dur. 1950'lerin sonlarında başlamıştır. Üçüncü Sinema'nın 1960'ların ikinci yarısında yükselişe geçmesi tesadüf değildir. Vietnam Savaşı, Cezayir Savaşı, İsrail- Filistin Savaşı, Arap-İsrail Savaşı, 1968 öğrenci hareketleri, 1964 Brezilya Darbesi gibi olaylar sinemada yeni bir oluşuma sebep olmuştur. Bu dönemde "Brezilya'da Cinema Novo, Arjantin'de Nueva Ola, Şili'de Halk Birliği Sineması faaliyet göstermiş ve ürünler vermiştir." (Odabaş, 2013, s.3). Sömürgelemeden arınma dönemi ve sömürgeleşmiş ülkelerin kendilerini sinema üzerinden ifade etmek istemeleri ile Üçüncü Sinema oluşmuştur. Üçüncü Sinema Marksizmden etkilenmiştir (Günel, 2015, s.33). 1960'lı yıllar Latin Amerika'da dünya konjonktürünün değişim göstermeye başladığı yıllardır. Bu dönemde Küba'da meydana gelen devrim, Kuzey Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlaması gibi olaylar da Üçüncü Dünya ülkelerini etkilemiştir. Bütün bunların neticesinde Üçüncü Sinema'nın paylaştığı değerler de anti sömürgecilik üzerine olmuştur (Yılmaz, 2007, s.75-76).

Üçüncü Sinemacılar, Birinci ve İkinci Sinemaları, toplumsal mücadeleleri etkisiz hale getirdikleri gerekçesiyle eleştirmiştir. Üçüncü Sinemacılar, halk ile sinemacılar arasındaki kopukluğu sorgular. Amerikan sinema teknikleri ve Batı'nın biçimciliğini reddederler. Halkın sadece tüketici değil, katılımcı olduğu bir sinema ideali bulunmaktadır. Film içindeki hiyerarşi ve tekelciliğe karşı çıkmaktadır. Üçüncü Sinema'da, herkes her işten anlamalıdır anlayışı hakimdir. Çünkü Arjantin'de çok fazla sayıda darbe olduğu için her an içlerinden birinin tutuklanma riskine karşı herkes her işi bilmelidir. Üçüncü Sinema, emperyalist kültüre karşı ulusal kültürü savunmaktadır. Ülkelerin kendi seslerini duyurmasını destekler. İnsanları düşündürmeye yönelik bir amaç taşır. Filmlerin nerede çekildiği çok önemlidir. Tek tipleşmeye karşı çıkmaktadır. 1960'ların sonunda altın çağını yaşayan Üçüncü Sinema 1980'lerde son bulur. Örneğin Fransa'da da Üçüncü Sinema filmleri üretilmiştir. Kızgın Fırımlar Saati, Üçüncü Sinema'nın en önemli filmlerinden biridir. Bu film askeri darbe sebebiyle iki yıl gibi bir süre içerisinde çekilmiştir. Amacı seyirciyi bilinçlendirmektir. Film üç bölümden oluşmaktadır. Arjantin üzerinden Latin Amerika'nın ekonomik, sosyal ve kültürel durumuna gönderme yapmıştır (Güldoğan, 2010, s.100). "Üçüncü dünya filmlerinin kökten toplumsal yorumlarının Batılılarca zor anlaşılmasının nedeni a) Bu filmlerin egemen sinema geleneklerine direnişi ve b) Batılı izleyicilerin ayrıcalıklı kod açıcı ve anlamının nihai yorumlayıcısı konumlarının eksikliğinin sonucudur." (Arda, 2014, s.34).

Hollywood Sineması'nda Propaganda

I. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD'ye artan Müslüman göçü, bu ülkeyi rahatsız etmiş ve Amerikan sinemasında çekilen filmlerde Müslümanlar hakkında olumsuz kanaat içeren öğelere yer verilmiştir. Hollywood Sineması (diğer adıyla Amerikan Sineması) her ne kadar eğlence amaçlı oluşturulmuş olsa da içinde politik bir amaç da taşımaktadır. Hollywood filmlerinde yer alan karakterler güzel, zengin, bakımlı ve başarılıdır. Günlük konuşmalardan farklı bir biçimde konuşurlar. Filmler genellikle mutlu son ile biter ve iyiler kazanır. Filmlerde siren seslerine, polis ve ambulans figürlerine sıklıkla yer verilir. Bu da ABD'de sağlık, güvenlik gibi sistemin öğelerin iyi işlediğini seyirciye gösterir. Karakterler arasında hiyerarşi vardır. Filmde mutlaka bir baş karakter yer almaktadır. 1970'lere kadar Hollywood filmlerinde hâkim karakterler beyaz tenli erkeklerdir. Bunların dışında yer alanlar genellikle filmlerde ya olumsuz bir durumu yansıtır ya da filmlerde çok fazla gösterilmezler. Hollywood Sineması'nda Western filmleri önemli bir rol oynamaktadır. Kovboylar, bireyciliğin en somut göstergeleridir. Başına buyruk, bağımsız ve cesurdur. Western filmleri püriten ahlakın kendini gösterdiği filmlerdir. Bu filmlerde öze dönüş vardır, ırkçı fikirleri popülerleştirmektedir. "Amerikan savunma güçlerinin sinemayla bağlantısı vardır. Sinema, savunma güçlerini büyük efsanelere, politik meşruiyet süreçlerine, personel ve uygulamalarını kahramanlaştırarak sahnelemek suretiyle aktüaliteye bağlayan köprüdür. Amerika Silahlı Kuvvetleri, askerlerini ve büyük miktardaki teçhizatı, Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam Savaşı'nı öven John Wayne'nin Yeşil Bereliler filmi için seferber etmiştir." (Yılmaz, 2007, s.65-68).

Hollywood Sineması, ABD'nin siyasi durumundan oldukça etkilenen bir sinemadır. 1941 yılında meydana gelen Pearl Harbor saldırısı ile birlikte ABD, kendi ordusu ile ilgili propaganda filmlerine ağırlık vermeye başlamıştır. Meydana gelen savaşlar neticesinde sinemanın dili de değişim göstermiş ve bu dönemde Hollywood sineması, askerlere moral veren filmler çekmeye başlamıştır (Demir ve Aşan, 2014, s.743). 1942 yılında kurulan Savaş Haberleri Ofisi birimi ve Ordu Muharebe Birliği 3000 adet film üretmiş ve yüzbinlerce kopyası ülke içinde dağıtılmıştır (Çetin, 2014, s.255). Amerikan sinemasının en önemli temsilcilerinden biri "Rambo" serileridir. Bu ve benzeri filmlerde rol alan aktörler güçlü fizikleri ve silah kullanma becerileri ile bilinmektedir. "1982 yılında gerçekleştirilen ilk Rambo filmi Vietnam'da yara alan Amerikalı erkek egosunun tamiridir. Rambo'nun 1985'teki ikinci filminde Rambo Vietnam'a bir ölüm makinesi halinde gider, yüzlerce Vietnamlı ve Rus askerini yok ederek rehine kalan Amerikan askerlerini kurtararak bir kahraman kimliği ile ülkesine geri gelir." (Yılmaz, 2007, s.70). Sadece yetişkinler için değil, çocuklar için de propaganda içerikli filmler çekilmiştir. Örneğin Donald Duck, Mickey Mouse gibi çizgi filmlerde yoğun bir şekilde Amerikan sembolleri kullanılmaktadır. Hollywood sinemasının Superman, Rocky gibi filmleri, genel itibarıyla ABD ile Sovyet ilişkilerinden ve Amerika'nın üstünlüğünden bahsetmektedir. Kısacası Superman, Batman, Spiderman gibi filmler Amerika'nın yeni düşmanları için oluşturmuş olduğu filmlerdir.

Günümüzde Amerika, benimsemiş olduğu ideolojisini tüm dünyaya Hollywood Sineması üzerinden aktarmaktadır. Hollywood filmleri, Amerikalıların diğer devlet vatandaşlarından daha zengin ve özgür oluşunu, askeri gücünün büyüklüğünü aktarmaktadır (Ejder, 2007, s.78). 11 Eylül 2001 Saldırısı sonrası Hollywood sineması birtakım evrilmeler geçirmiştir. 1970'li yıllarda Rus casuslarla mücadele eden James Bond, 1990'ı yılların sonlarıyla beraber uluslararası teröristler konusunda izleyiciyle buluşmuştur. 11 Eylül sonrasında terörist konularını içeren film sayısında büyük miktarda artış olmuştur. Böylece Hollywood Sineması, izleyicilerine teröristlerin dünya barışı için büyük bir tehlike olduğunu vurgulamıştır. Kısacası Soğuk Savaş sonrasında 11 Eylül Saldırısı'na kadar olan dönem içerisinde Hollywood Sineması ABD'nin dünyada tek güç olduğuna dair anlatımlar içeren filmler çekerken, 11 Eylül sonrasında özgürlük, terör temalı filmler çekmiştir (Ejder, 2007, s.94-97).

Sonuç

İnsanların birbirini etkileme arzuları insanlığın var olmasından itibaren kendini göstermiştir. İnsanların bir arada yaşamaya başlamaları ve kitleleri etkileme süreci ile birlikte propaganda kavramı meydana gelmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte kitle iletişim araçları da propagandanın birer aracı haline dönüşmüştür. Bunların arasında gazete, dergi, radyo, televizyon gibi araçlar yer almaktadır; ancak o dönemlerde okur yazar sayısının azlığı ve televizyonun her evde bulunmayışı sinemanın propaganda için kullanılabilirliğini arttırmıştır. Çünkü insanların eğlence olarak gördüğü film izleme durumu esnasında kendilerine verilen mesajları içselleştirmeleri daha kısa ve daha etkili bir şekilde gerçekleşmektedir.

Sinema kitleleri etkilemede eğitici filmlerden oldukça faydalanmıştır. Özellikle birçok ülke I. Dünya Savaşı'ndan sonra köyden kente göçü engellemek amacıyla eğitici filmler üretmiştir. Bu filmlerin ana teması genellikle köy hayatının güzelliğini izleyiciye sunmak ve göçü azaltmaktır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde ise ülkeler gecekondularla mücadele etmek amacıyla eğitici filmlerden faydalanmıştır. Bu mücadele ilk olarak 1920'li yıllarda çekilen filmlerle Fransa'da başlamış ve 1930'lu yıllarda İngiltere'de devam etmiştir. (Adadağ, 2012, s.42-46). Kısacası eğitici sinema evrensel sorunları konu aldığı için birçok ülke, eğitici filmler üretmiştir. Eğitici sinema, çizgi filmlerden oldukça fazla yararlanmaktadır. Çizgi filmler özellikle II. Dünya Savaşı döneminde Amerika Birleşik Devletleri tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu çizgi filmlerin en popülerleri Donald Duck, Mickey Mouse gibi filmlerdir. Filmlerin amacı Amerika Birleşik Devletleri'nin düşmanlarının saldırgan ve acımasız olduğunu anlatmaktır. Bu tür filmlerde Amerikan simgelerine oldukça fazla yer verilmektedir. Çizgi filmleri propaganda amaçlı olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği de kullanmıştır. Örneğin Şirinler (The Smurfs) çizgi filminde Şirin Baba karakteri Komünizmin kurucusu Karl Marx'a benzetilmiştir. Şirinlerin yaşadığı köyde para kavramına yer verilmemiştir. Eşitlikçi bir anlayış hakimdir. Filmde yer alan Gargamel karakteri ise ABD'yi, Gargamel'in kedisi Azman ise karakteri ise İsrail'i temsil etmektedir. (Yayan, 2016, s.349). Komünizme karşı olarak üretilen Richie Rich çizgi filmi ise çocuklara zengin olmanın güzel bir şey olduğu algısını yaratmakta ve yeni nesle kapitalizmi aşılama çalışmaktadır. Bu çizgi filmler dünyanın birçok yerinde yayınlanarak diğer insanlarda algı yönetiminde büyük bir etki yaratmıştır.

I. Dünya Savaşı'nda tüm dünyada ırkçılığın yükselmesiyle birçok ülkenin aydınları bir araya gelerek bu oluşumu engelleme girişiminde bulunmak istemiştir. Böylece Milletler Cemiyeti bünyesinde Uluslararası Eğitici Sinema Enstitüsü 1928 yılında açılmıştır. (filmstudies.ca). Uluslararası Eğitici Sinema Enstitüsü eğitici filmlerin dünya çapında dağıtımını ve üretimini hedeflemiştir. Bu hedefini gerçekleştirmek amacıyla çeşitli komisyonlar kurulmuş ve Uluslararası Eğitici Sinema Dergisi adıyla bir dergi oluşturulmuştur. Filmlerin ülkeler arasında rahat bir şekilde dolaşımını sağlamak amacıyla gümrük vergileri kaldırılmıştır. (Adadağ, 2012, s.54). Kısacası eğitici sinema için oluşturulan bu kurum, Milletler Cemiyeti'ne üye ülkeler arasında o dönemde yükselen ırkçılıkla mücadele için filmler üretmeye başlamış ve üretilen filmlerde halkların algısı barış üzerine şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu da sinemanın uluslararası ilişkilerde algı yönetimi aracı olduğunu göstermektedir.

I. ve II. Dünya Savaşları sırasında etkili ve yoğun bir şekilde kullanılan propagandadan en çok totaliter rejime sahip ülkeler faydalanmıştır. Ancak her ülke ya da kıtanın propaganda sineması birbirinden farklı özellikler göstermiştir. Örneğin, sömürgeci devletlere karşı bağımsızlık kazanmak için mücadele eden devletler büyük ölçüde Üçüncü Sinema'dan faydalanırken, Sovyet tehdidine karşı mücadele edenler Hollywood Sineması'ndan faydalanmıştır. Nazi Sineması ise Sovyet Sineması'ndan etkilenmiştir. Sonuç olarak uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynayan propaganda

sineması, önceki yıllarda savaşlar üzerinden şekillenirken, bugünkü sinemalar kültür, sosyal devlet, eşitlik, terörizm, insan hakları gibi kavramlardan etkilenecek şekilde şekillenmektedir. Bu da bizlere her dönemin içinde bulunduğu koşullara göre sinemanın konularının zaman içinde değişime uğradığını göstermektedir.

Kaynakça

- Abiser, N. (2003). *Sessiz Sinema*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Adadağ, Ö. (2012). Ulusu Eğitmek: İki Dünya Arası Dönemde Eğitici Sinema. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*. (17). 29-61.
- Akarcalı, S. (2003). 2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda. İstanbul: İmaj Yayıncılık.
- Akgün, Ö.U. (2003). Türk Sineması'nda Propaganda ve Bir Örnek Film: Çizme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Altun, S.U. (2015). Hitler Almanyası'nda Sanat ve Propaganda. *Sanat ve Tasarım Dergisi*. 1 (5). 23-39.
- Arda, Ö. (2014). 2000'li Yıllarda Latin Amerika ve Türk Sinemasında Belgesel Sinemanın Üçüncü Sinemada Temsili. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armağan, A. (1999). Siyasal Bir İletişim Türü Olarak Propaganda. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. (9). 417-426.
- Ascheid, A. (2003). *Hitler's Heroines Stardom and Womanhood in Nazi Cinema*. Temple University Press.
- Ayçe, M.T. (2016). Türkiye'de Seçim Kampanyalarında Grafik Tasarımın Politik Algılanması (7 Haziran - 1 Kasım 2015 Seçimleri). *Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armes, R. (2011). Üçüncü Dünya Sineması ve Batı. Doruk Yayıncılık.
- Biryıldız, E. Erus Ç.Z. (der) (2007). Üçüncü Sinema ve Üçüncü Dünya Sineması. İstanbul: Es Yayınları.
- Camankulova, R. (2013). Kırgız Belgesel Sinemasında Propaganda. *İdil Dergisi*. 2 (6). 100-121.
- Çetin, B. N. (2014). Propaganda Olgusu ve Propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 24 (2). 239-265.
- Demir, T. ve Aşan, N. (2014). Hollywood Kamerasında İslam'ın Ötekileştirilmesi. *Turkish Studies*. 9 (5). 741-748.
- Demirçi, Ö. (2012). Uluslararası İlişkilerde "Öteki" Kavramının Tanımı Üzerinden Sinema Sanatı Aracılığıyla Siyasal Propaganda. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Domenach J.M. (1969). *Politika ve Propaganda*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Doob, L.W., (1968). *Goebbels'in Propoganda İlkeleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, c.23, s.3, 1968, s.339
- Ejder, E. (2007). Dış Politika Aracı Olarak Tanıtım: ABD Dış Politikası ve Hollywood Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gereci, S. (1997). *Belgesel Film*. Şule Yayınları.

- Gillespie, D. (2000). *Early Soviet Cinema Innovation, Ideology and Propaganda*. Wallflower,
- Güldoğan, M. (2010). Alternatif Modernleşme ve Üçüncü Sinema. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günel, O. (2015). Milliyetçilik ve Kahramanlık Kavramları Üzerinden Birinci ve Üçüncü Sinema. *İstanbul Journal of Social Sciences*. (9). 14-40.
- Gürgen, H. (1990). Propaganda. *Kurgu Dergisi*. (8). 135-157.
- İnceoğlu, Ç. (2013). Sovyet Propaganda Animasyonlarında Batı ve Batılı İmgesi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*. (19). 23-40.
- Jamankulova. R. (2008). Kırgız Belgesel Sinemasında Propaganda. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kenez, P. (2003). *Stalin Dönemi Sovyet Sineması, Dünya Sinema Tarihi*. Çev. Ahmet Fethi. Kabalcı Yayınları.
- Kırık, A. M. (2014). Toplum ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Azerbaycan Sinema Tarihi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 11 (41). 357-370.
- Koç, R. (2000). Siyasal İletişimde Propagandanın Önemi: Bir Örnek Olay Nazi Propagandası. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lawton, A. (1992). *Kinoglasnost Soviet Cinema In Our Time*. Cambridge University Press.
- O'Brien, M.E. (2004). *Nazi Cinema as Enchantment*. Camden House.
- Odabaş, B. (2013). Üçüncü Sinema. Agora Kitaplığı.
- Rentschler, E. (1997). *Central European History*. Cambridge University Press.
- Schnitzer L.J. ve Martin M. (2003). *Devrim Sineması*, Agora Kitaplığı.
- Shaw, T. (2001). *British Cinema and the Cold War*. I.B. Tauris.
- Taylor, R. (1979). *The Politics of the Soviet Cinema 1917-1929*. Cambridge University Press.
- Taylor, R. (1998). *Film Propoganda Soviet Russia and Nazi Germany*. I.B. Tauris,
- Vaget, H.R. (2015). Nazi Cinema and Wagner. *The Wagner Journal*. 9 (2). 35-54.
- Vincenti, G. (2008). *Sinemanın Yüzyılı*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Welch, D. (2001). *Propoganda and the German Cinema 1933-1945*. I.B. Tauris.
- Yakar, H.G. (2013). Sovyet Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. (19). 21-36.
- Yayan, G. (2016). Çizgi Filmlerdeki İmgelerin Çocuk Eğitimi Üzerine Etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*. (4). 344-358.
- Yılmaz, H. (2007). Latin Amerika'da Sinema ve Toplum: 1960'ların Sinema Hareketleri ile 1995 Sonrası Yeni Sinemanın Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, K.Y. (2007). Propaganda Aracı Olarak Sinema: 1990 Sonrası Amerikan Filmlerinde Propagandanın Kullanımı Üzerine Bir Çalışma. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Youngblood, D.J. (1991). *Soviet Cinema in the Silent Era 1918-1935*. University of Texas Press.

İnternet Kaynakları

___ http://ekurgu.anadolu.edu.tr/assets/upload/pdf/20160513065329_ekurgu.pdf (Erişim

tarihi: 16.06.2017)

___ <http://www.otekisinema.com/alman-propaganda-sinemasi/> (Erişim tarihi: 16.06.2017)

___ <http://bianet.org/bianet/siyaset/18461-ucuncu-> (Erişim tarihi: 20.06.2017)

___ http://www.filmstudies.ca/journal/pdf/cj-film-studies161_Druick_studies.pdf (Erişim tarihi: 12.07.2017)